

ТЕМА 12 РИНОК ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

Мета: засвоєння знань про функціонування світового ринку продовольчих товарів, його товарну та регіональну структуру, міжнародну спеціалізацію країн у виробництві агропромислової продукції та механізми формування цін.

Основні поняття: ринок продовольчих товарів, міжнародна спеціалізація, ціноутворення на продовольчі товари, товарна структура ринку зерна, цінова політика на ринку зерна, демпінгова торгівля зерном, продовольчі резерви зерна, спеціалізація країн у виробництві м'яса та молока, ринок риби та рибопродуктів, регулювання торгівлі продовольчими товарами.

План

- 1 Фактори та тенденції розвитку, проблеми збалансування попиту і пропозиції на ринку продовольчих товарів.
- 2 Фактори формування цін на продовольчі товари.
- 3 Проблеми і перспективи виходу України на світовий ринок продовольчих товарів.
- 4 Зовнішня торгівля України продукцією агропромислового комплексу.

1 Фактори та тенденції розвитку, проблеми збалансування попиту і пропозиції на ринку продовольчих товарів

Світовий ринок продовольчих товарів відіграє ключову роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Формування попиту й пропозиції залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів, що створюють виклики для збалансованого функціонування ринку.

Таблиця 12.1 – Основні фактори, що впливають на розвиток ринку продовольчих товарів

Фактор	Особливості впливу	Приклад
Природні та кліматичні умови	Змінюють врожайність та якість сільськогосподарської продукції	Засуха 2023 року в Європі, що спричинила дефіцит зернових
Зростання населення	Збільшує попит на продукти харчування, особливо в густонаселених регіонах	Індія та Китай як головні споживачі основних продуктів
Економічні фактори	Впливають на платоспроможність населення та обсяги споживання	Криза 2008 року, коли купівельна спроможність впала у багатьох країнах
Глобалізація торгівлі	Полегшує доступ до різноманітних продуктів через імпорт та експорт	Експорт бразильської сої до Китаю
Інновації та технології	Підвищують врожайність, зменшують залежність від природних умов	Використання ГМО для збільшення стійкості до шкідників
Державне регулювання	Стимулює чи обмежує виробництво через субсидії, квоти, імпорتنі тарифи	Субсидії ЄС для фермерів у рамках Спільної сільськогосподарської політики

Сучасні тенденції розвитку ринку продовольчих товарів.

Одна з ключових тенденцій сучасного ринку – зростання попиту на органічне та екологічне продовольство. Все більше споживачів обирають продукти без ГМО, які виготовлені з дотриманням екологічних стандартів.

Наступним трендом є перехід на рослинну дієту. Популярність рослинних заміників м'яса, соєвого молока та інших продуктів зростає завдяки турботі про довкілля й етичним переконанням.

Суттєве значення набуває скорочення харчових відходів. Кампанії та ініціативи спрямовані на зменшення втрат у всьому ланцюгу постачання та оптимізацію споживання продуктів у домогосподарствах.

Ще однією важливою тенденцією є автоматизація процесів. Цифрові технології дедалі частіше використовуються для прогнозування попиту, управління запасами та оптимізації виробничих процесів.

Окрім того, значну увагу отримує локалізація виробництва. Місцеві продукти стають популярними через довіру споживачів до місцевих виробників, а також через бажання скоротити витрати на логістику.

Також стрімко розвивається онлайн-продаж продовольчих товарів. Сектор електронної комерції активно інтегрує продовольчі товари, пропонуючи зручні рішення для замовлення продуктів через інтернет.

Таблиця 12.2 – Основні проблеми збалансування попиту і пропозиції на ринку продовольчих товарів

Проблема	Причина	Рішення
Дефіцит або перевиробництво	Нерівномірний розподіл ресурсів або надлишкове виробництво у високорозвинених країнах	Створення стратегічних запасів, розвиток програм перерозподілу
Цінова нестабільність	Спекуляції на ринку, кліматичні фактори, воєнні конфлікти	Регулювання цінових коридорів, субсидування ключових секторів
Нерівномірність доступу	Концентрація запасів у розвинених країнах	Розвиток локального виробництва, підтримка малих фермерських господарств
Харчові відходи	Високий відсоток втрат у процесі виробництва, логістики або через несвідоме споживання	Освіта споживачів, впровадження сучасних технологій зберігання
Залежність від імпорту	Відсутність власного виробництва стратегічних продуктів	Стимулювання розвитку місцевого сільського господарства
Вплив природних умов	Посухи, паводки, шкідники	Інвестиції в адаптаційні технології (зрошувальні системи, аграрна генетика)

Ринок продовольчих товарів є динамічною системою, яка потребує збалансування попиту й пропозиції через інновації, раціональну політику та міжнародну співпрацю. Гармонізація цих чинників може зменшити ризики голоду, стабілізувати ціни та сприяти сталому розвитку.

2 Фактори формування цін на продовольчі товари

Формування цін на продовольчі товари є складним процесом, що залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів. Ціни відображають економічну ситуацію в країні, рівень технологічного розвитку та глобальні тенденції, впливаючи на

доступність продуктів харчування для населення. Важливу роль у цьому процесі відіграють економічна політика держав, умови на світових ринках, а також природні та соціальні чинники. Розуміння структури ціноутворення допомагає визначити пріоритети розвитку сільського господарства та торгової сфери, що забезпечить продовольчу безпеку й стабільність ринків.

Таблиця 12.3 – Фактори формування цін на продовольчі товари

Категорія	Фактори	Опис
Внутрішні фактори	Собівартість виробництва	Витрати на сировину, добрива, паливо, оплату праці, енергію
	Продуктивність та врожайність	Ефективність використання ресурсів, рівень механізації та автоматизації
	Конкуренція	Кількість місцевих виробників, залежність від монополій чи олігополій
	Попит та пропозиція	Сезонність, зміни у споживчих вподобаннях
	Логістика та зберігання	Витрати на транспортування, зберігання швидкопсувних товарів.
Зовнішні фактори	Глобальні ціни	Вплив світового ринку, коливання цін на нафту.
	Кліматичні умови	Стихійні лиха, посухи, заморозки, затоплення, що впливають на врожайність
	Економічна політика	Податки, субсидії, митні тарифи
	Колівання курсу валют	Вартість імпорту чи експорту залежно від змін валютних курсів
	Глобальні кризи та політика	Військові конфлікти, пандемії, санкції, обмеження чи зростання експорту
	Технологічний розвиток	Інновації в агротехнологіях, сучасне обладнання для обробки та транспортування.

Аналіз факторів формування цін на продовольчі товари демонструє складну взаємодію внутрішніх та зовнішніх чинників. Серед ключових аспектів виділяються собівартість виробництва, продуктивність, рівень конкуренції, логістика та вплив глобальних економічних і кліматичних змін. Ефективна державна політика, інновації у виробництві та забезпечення стабільності глобального ринку є важливими інструментами для зменшення ризиків, пов'язаних з нестабільністю цін. Комплексний підхід до вирішення проблем ціноутворення сприятиме стабільності продовольчих ринків і зростанню економіки в цілому.

3 Проблеми і перспективи виходу України на світовий ринок продовольчих товарів

Україна, завдяки своїм природним та аграрним ресурсам, займає важливу позицію у світовій торгівлі продовольчими товарами. Як країна з багатим аграрним потенціалом, вона має значні переваги для виходу на міжнародні ринки, особливо завдяки великим обсягам виробництва зернових, олійних культур, овочів та фруктів. Однак, попри ці можливості, вихід на глобальний ринок супроводжується цілою низкою проблем і викликів, серед яких військові дії, нестабільність економічної ситуації, низький рівень модернізації виробничих потужностей і складнощі з дотриманням міжнародних стандартів.

Україна має потенціал стати важливим постачальником продовольчих товарів для багатьох регіонів світу, але для цього необхідно врахувати численні фактори розвитку – від покращення інфраструктури до підвищення стандартів якості і зростання попиту на українську продукцію в глобальному масштабі. Для забезпечення успіху в цій сфері, Україні потрібно активно працювати над своїми внутрішніми та зовнішніми факторами, що впливають на її здатність стати лідером на ринку продовольчих товарів.

Таблиця 12.4 – Проблеми і перспективи виходу України на світовий ринок продовольчих товарів

Проблеми виходу на світовий ринок	Перспективи виходу України на світовий ринок
<ul style="list-style-type: none"> - нестабільність політичної та економічної ситуації; - недостатній рівень модернізації інфраструктури; - недоліки у забезпеченні стандартів якості; - складнощі з маркетингом та просуванням на міжнародних ринках. 	<ul style="list-style-type: none"> - розширення ринків збуту - модернізація сільського господарства - приведення до міжнародних стандартів - розвиток бренду «Made in Ukraine».

Україна має великий потенціал на світовому ринку продовольчих товарів, завдяки багатим природним ресурсам та досвіду аграрного виробництва. Це відкриває можливості для розвитку експорту, особливо в таких країнах, як ЄС, Китай та країни Азії та Африки.

Основними проблемами є політична і економічна нестабільність, недостатній рівень модернізації аграрних та транспортних потужностей, а також невідповідність частини української продукції міжнародним стандартам якості. Крім того, міжнародна конкуренція, особливо з боку розвинених країн, значно ускладнює задачу.

Для того, щоб стати конкурентоспроможним гравцем на світовому ринку, Україні потрібно зосередитися на модернізації інфраструктури, впровадженні нових технологій у сільське господарство, покращенні якості продукції та збільшенні використання органічних і екологічно чистих методів виробництва. Крім того, великий потенціал має розвиток національного бренду «Made in Ukraine», що дозволить підвищити впізнаваність українських товарів і завоювати нові ринки.

Важливим кроком у вирішенні проблем є зміцнення внутрішніх процесів – удосконалення державної політики в аграрній та зовнішньоторговельній сферах, укладання міжнародних угод і залучення інвестицій у сферу сільського господарства. Українським виробникам також необхідно вдосконалити маркетингові стратегії та розширювати свою присутність на глобальних ринках.

У цілому, майбутнє України на світовому ринку продовольчих товарів безпосередньо залежить від здатності адаптуватися до сучасних викликів, скористатися наявними перевагами та втілити інноваційні рішення для розвитку сільського господарства.

4 Зовнішня торгівля України продукцією агропромислового комплексу

Зовнішня торгівля продукцією агропромислового комплексу України відіграє стратегічну роль у розвитку національної економіки, забезпечуючи значну частку валютних надходжень. Україна є одним із ключових учасників світового ринку продовольства завдяки сприятливим природним умовам, високій урожайності основних культур і зростаючій конкурентоспроможності. Особливу увагу привертають традиційні експортні товари, такі як пшениця, кукурудза та соняшникова олія, які мають стабільний попит на міжнародному ринку. Водночас, розвиток цієї сфери стикається з низкою викликів, серед яких – вплив зовнішньоекономічних факторів, військові дії, сезонність та логістичні проблеми.

Аналіз сучасного стану, тенденцій і проблем зовнішньої торгівлі агропромисловою продукцією дозволяє оцінити перспективи зміцнення позицій України на глобальному ринку.

Таблиця 12.4 – Зовнішня торгівля продукцією агропромислового комплексу України: показники, тенденції та проблеми

Показники зовнішньої торгівлі	Характеристики та тенденції
Основні експортні товари	Україна експортує зернові культури (пшениця, кукурудза), соняшкову олію, ріпак, ячмінь, соєві боби, м'ясо птиці, молочні продукти, мед.
Головні ринки збуту	Європейський Союз, країни Азії (Китай, Індія, Туреччина), Африка та Близький Схід.
Позиції у світовій торгівлі	Україна є одним із провідних експортерів пшениці, соняшкової олії (1-е місце у світі) та кукурудзи.
Імпорт продукції	Імпортуються фрукти (цитрусові, банани), кава, какао, морепродукти, насіння для сівби, техніка для сільського господарства.
Баланс торгівлі	Експорт аграрної продукції традиційно перевищує імпорт, формуючи значний профіцит у зовнішній торгівлі України.
Тendenції розвитку	- Диверсифікація експортних товарів; - Зростання попиту на органічну продукцію; - Посилення співпраці з ЄС завдяки Угоді про асоціацію.
Проблеми зовнішньої торгівлі	- Військові дії, що ускладнюють експорт через порти; - Нестача інфраструктури зберігання та перевезень; - Сезонність та погодні ризики, що впливають на врожайність.
Шляхи вирішення проблем	- Розвиток альтернативних логістичних шляхів (автодороги, залізничні маршрути); - Збільшення інвестицій у переробку сировини на місцевому рівні; - Розширення географії експорту, залучення нових ринків.

Зовнішня торгівля продукцією агропромислового комплексу України залишається ключовим драйвером економіки, забезпечуючи значні експортні надходження. Україна утримує провідні позиції у світі за експортом пшениці, кукурудзи та соняшкової олії, що свідчить про її конкурентні переваги. Водночас для подальшого розвитку необхідно вирішувати ряд важливих питань, пов'язаних із логістичною інфраструктурою, переробкою продукції та доступом до нових ринків збуту.

Інвестиції у розвиток сучасних технологій, альтернативні шляхи транспортування та диверсифікацію продукції сприятимуть зміцненню позицій України у світовій торгівлі. Комплексний підхід до вирішення існуючих викликів дозволить країні не лише зберегти, але й значно підвищити свій вплив у глобальному продовольчому ланцюзі.